http://dx.doi.org/10.18778/8088-164-8.12

Agnieszka Miarka
Uniwersytet Śląski w Katowicach

STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA ISLAMSKIEJ REPUBLIKI IRANU – WYBRANE ASPEKTY

WSTĘP

Islamska Republika Iranu znajduje się w niekorzystnym otoczeniu międzynarodowym, w którym nie ma zbyt dużo opcji nawiązania stosunków bilateralnych z państwem mogącym być wiarygodnym sojusznikiem w dziedzinie wojskowości. Potencjał militarny tego aktora państwowego jest na zbyt niskim poziomie w odniesieniu do licznych zagrożeń występujących w regionie Bliskiego Wschodu, natomiast próba ulepszenia możliwości bojowych metodami konwencjonalnymi byłaby długotrwałym procesem. Władze w Teheranie, świadome swojego położenia, opracowały strategię bezpieczeństwa, której centralnym założeniem jest odstraszanie adwersarzy poprzez posługiwanie się asymetrycznymi zasobami i metodami postępowania. Współpraca z organizacjami terrorystycznymi, prowadzenie prac z wykorzystaniem technologii nuklearnej oraz rozszerzanie zasobów rakiet balistycznych i przeciwokrętowych są w irańskiej percepcji niezbędnymi elementami, które mogą zapewnić pożądany poziom pewności przetrwania i harmonijnego rozwoju. Ze względu na nadawanie priorytetowego znaczenia wymienionym komponentom, zasadne wydaje się skoncentrowanie na nich niniejszych rozważań, a także ukazanie roli, jaką pełnią one w realizowanej strategii bezpieczeństwa.

DETERMINANTY STRATEGII BEZPIECZEŃSTWA IRANU

Fundamentalnym założeniem konsekwentnie wdrażanej przez Islamską Republikę Iranu strategii bezpieczeństwa jest szeroko pojęte odstraszanie poprzez wykorzystanie asymetrycznych składników i metod działania. Ma ono wywrzeć presję psychiczną na przeciwniku, demonstrując, jakie konsekwencje może spowodować nieprzemyślane podjęcie wrogich działań[1]. Niezbędne wydaje się

[1] T. Gajewski, *Asymetria w polityce bezpieczeństwa Islamskiej Republiki Iranu* [w:] W. Sokała, B. Zapała, *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr 19, s. 41.

zatem zidentyfikowanie, czym jest asymetryczność. Na gruncie studiów strategicznych utożsamiana jest ona ze stanem, w którym między przeciwnikami występuje nieprzystawalność, niewspółmierność, nieproporcjonalność sposobów prowadzenia działań, wartości stanowiących motywację podjętych kroków oraz wykorzystywanych zasobów[2]. Podmioty stosujące strategie asymetryczne starają się uniemożliwić przeciwnikowi wykorzystanie swoich atutów, jednocześnie poddając własne słabości transformacji tak, aby finalnie stanowiły one przewagę lub element zaskoczenia dla drugiej strony.

Jednym z kluczowych czynników wpływających na wykorzystywanie asymetrycznych technik w celu zapewnienia bezpieczeństwa jest słabość potencjału militarnego tego państwa. Uzbrojenie, którym dysponują siły irańskie, jest nieadekwatne do współczesnych zagrożeń i zdecydowanie odbiega od poziomu zaawansowania sprzętu wojskowego armii potencjalnych adwersarzy, takich jak np. Stany Zjednoczone czy Izrael. Od czasów zimnowojennych wyposażenie sił zbrojnych zostało w znikomym stopniu poddane modernizacji oraz wymianie na bardziej zaawansowany sprzęt, większość jego elementów zakupiono w okresie rządów szacha.

Sektor lądowy, liczący 350 tys. żołnierzy, posiada przede wszystkim: radzieckie czołgi T-62, T-72, amerykańskie M-47, M-48, chińskie T-59 oraz wozy opancerzone Boraq rodzimej produkcji[3]. Flota morska obejmuje 21 tys. żołnierzy, natomiast 50-tysięczne lotnictwo niezaprzeczalnie stanowi najsłabszy element potencjału irańskiej armii. Zaopatrzone jest m.in. w: amerykańskie myśliwce F-14, F-5BS, F-4DS i F-4ES, radzieckie bombowce Su-24MK, samoloty odrzutowe MiG-29, rosyjskie myśliwce Su-25K[4]. Większość z wymienionych samolotów jest przestarzała i niezdolna efektywnie konkurować o dominację w powietrzu. Proces rozwoju potencjału irańskiego lotnictwa był mocno ograniczony po 1979 r. Od roku 1992 Iran nie poszerzył swoich możliwości o samoloty wczesnego ostrzegania (*Airborne Early Warning*). Do zahamowania rozwoju tego sektora przyczyniło się też rozszerzenie sankcji ONZ wobec Iranu, które obejmowały embargo na samoloty bojowe i związane z nimi usługi[5].

Chociaż całkowita liczba regularnej armii, wynosząca 500 tys. żołnierzy, jest dość wysoka, porównując ją z innymi jednostkami państw regionu Bliskiego Wschodu, to niedofinansowanie sfery szkoleniowej jest źródłem nieprzygotowania sił lądowych do przeprowadzania poza granicami Iranu operacji mogą-

[2] M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Warszawa 2007, s. 33.

[3] C. Taylor, *Iran: Conventional Military Capabilities*, www.parliament.uk/briefing-papers/sn04264.pdf [dostęp 19.10.2014].

[4] A.H. Cordesman, *The Conventional Military,* U.S. Institute of Peace, http://iranprimer.usip.org/resource/conventional-military [dostęp 19.10.2014].

[5] P.D. Wezeman, *Conventional Strategic Military Capabilities in the Middle East*, EU Non-Proliferation Consortium, http://www.nonproliferation.eu/documents/backgroundpapers/wezeman.pdf [dostęp 19.10.2014].

cych zakończyć się sukcesem. Należy podkreślić przy tym nikłe doświadczenie na polu bitwy oraz silne upolitycznienie sił zbrojnych, które podlegają zwierzchnictwu Najwyższego Przywódcy, ajatollaha Alego Chameneiego[6]. Budżet wojskowy, wynoszący około 12–14 mld dolarów, to jedynie ułamek wydatków na zbrojenie przeznaczanych przez jednego z najpotężniejszych bliskowschodnich rywali Iranu – Arabię Saudyjską[7]. Niskie kompetencje kadry dowodzącej siłami zbrojnymi, brak doświadczenia oddziałów oraz symboliczne zasoby nowoczesnych technologii wojskowych wpływają na to, że zdolności obronne Islamskiej Republiki Iranu są ograniczone i bezsprzecznie niewystarczające w porównaniu do licznych zagrożeń generowanych przez sąsiednie państwa. Aby zwiększyć swoje możliwości operacyjne, Teheran koncentruje wysiłki na powiększaniu arsenału rakiet balistycznych oraz dynamizacji prac nad wzbogacaniem uranu, gdyż jest to krótsza i tańsza możliwość zapewnienia sobie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa niż wieloletnia reorganizacja armii oraz przeznaczanie nakładów finansowych na modernizację konwencjonalnego sprzętu wojskowego[8].

Iran funkcjonuje w wysoce niekorzystnym otoczeniu międzynarodowym. Jednym z głównych zagrożeń jest niedalekie sąsiedztwo państw upadających i upadłych (*failed states*) o rozproszonej strukturze władzy wewnętrznej, jak Afganistan czy Irak. Nieprzewidywalność tych aktorów przekłada się na wzrost poczucia niebezpieczeństwa i obawę o destabilizację kolejnych państw regionu. Warto podkreślić, że ludność Iranu w przeważającej części to wyznawcy szyickiego odłamu islamu, zaś w większości państw Bliskiego Wschodu główną religią wyznawaną jest islam w wersji sunnickiej. Arabia Saudyjska, wykorzystując czynnik religijny, jednoczy opozycję sunnicką wobec teherańskiego reżimu. Nie należy równocześnie zapominać o obecności sił militarnych Stanów Zjednoczonych w Zatoce Perskiej: wojsko amerykańskie ma pozwolenie na użytkowanie baz Zjednoczonych Emiratów Arabskich, siły amerykańskie są ulokowane również w Katarze i Kuwejcie. Bahrajn ściśle współpracuje z Waszyngtonem w aspekcie militarnym, czego dowodem jest fakt wybrania na siedzibę V Floty właśnie tego wyspiarskiego państwa. Trzeba też wspomnieć o napiętych stosunkach z Izraelem, który kilkakrotnie sugerował możliwość ataku zbrojnego na Iran, jeżeli ten nadal będzie rozwijał program atomowy[9]. Można przewidy-

[6] A.H. Cordesman, K.R. Al-Rodhan, *The Gulf Military Forcesin an Era of Asymmetric War. Iran*, Center for Strategic & International Studies, http://csis.org/files/media/csis/pubs/060728_gulf_iran.pdf [dostęp 19.10.2014].

[7] Zob.: A.H. Cordesman, op. cit.

[8] A. Miarka, *Irański program atomowy i jego znaczenie dla bezpieczeństwa Bliskiego Wschodu* [w:] *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa narodowego w XXI wieku*, red. T. Szczurek, Warszawa 2014, s. 56.

[9] Zob.: P. Furgacz, *Izrael wobec irańskiego programu nuklearnego*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego" 2011, s. 295–306.

wać, że w konflikt byłyby zaangażowane siły amerykańskie, gdyż Tel Awiw jest jednym ze strategicznych sojuszników Stanów Zjednoczonych[10].

Otoczony militarnym pierścieniem, Teheran ma małe możliwości nawiązania więzi wojskowych, zapewniających odpowiednie wsparcie w sytuacji agresji któregoś z potencjalnych napastników. Syria, która jest głównym sojusznikiem Iranu w regionie, nie może być traktowana jako realne wsparcie, gdyż reżim w Damaszku zmaga się z wojną domową i protestami społeczeństwa przeciwko autorytarnym rządom Baszszara al-Asada. Irak, będący kolejną, po Syrii, częścią „szyickiego półksiężyca", walczy z rosnącym oddziaływaniem ISIS (Islamic State of Iraq and Sham), organizacji terrorystycznej, która dąży do utworzenia państwa wyznaniowego na terenie Iraku, Syrii oraz Libanu[11]. Kooperacja z podmiotami niepaństwowymi, takimi jak np. libański Hezbollah, z jednej strony niweluje słabości regularnej armii Iranu, a z drugiej – pozwala na rozszerzanie strefy wpływów oraz zniechęca adwersarzy do podjęcia działań, gdyż nieobliczalność terrorystów i ich niekonwencjonalne metody postępowania utrudniają efektywne działania planistyczne.

Strategia bezpieczeństwa Islamskiej Republiki Iranu odwołuje się do doświadczeń z wojny z Irakiem (1980–1988). Miała ona szczególne znaczenie dla rozwoju asymetrycznych metod działania, gdyż uwypukliła fakt, że przewaga konwencjonalna, jaką dysponował Irak, nie miała większego znaczenia, gdyż irańska strategia asymetryczna zniwelowała przewagę jakościową. Iran utwierdził się w przekonaniu o słuszności działań asymetrycznych, obserwując m.in. wojny w Afganistanie, Czeczenii czy Libanie[12]. Co jednak ważne, Irakijczycy w latach 1982–1988 używali broni chemicznej przeciwko irańskim oddziałom, co spowodowało olbrzymie straty potencjału ludzkiego, jednocześnie przedstawiając możliwość osiągnięcia taktycznej przewagi dzięki takim metodom walki, a rakiety balistyczne, ze względu na dużą efektywność, stały się od tego momentu centralnym punktem zainteresowania kolejnych struktur rządzących Islamską Republiką Iranu.

Nie ulega wątpliwości, że Iran wykazuje silne tendencje mocarstwowe, które bezpośrednio wpływają na kształt polityki bezpieczeństwa. Źródłem tych aspiracji jest historia państwa, zaczynając od podbojów starożytnych Persów (szczyt potęgi przypadał na lata 521–465 p.n.e.), poprzez dynamiczny rozwój w okresie panowania dynastii Safawidów (XVI w.), aż po rządy szacha Mohammada Rezy

[10] Ibidem, s. 57.

[11] W czerwcu 2014 r. bojownicy ISIS ogłosili powstanie kalifatu na okupowanych terenach Syryjskiej Republiki Arabskiej oraz Republiki Iraku. Zob.: *ISIS Rebels Declare „Islamic State" in Iraq and Syria*, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28082962 [dostęp 28.10.2014].

[12] R. Czulda, *Założenia doktryny wojskowej Islamskiej Republiki Iranu* [w:] *MENA źródłem szans i zagrożeń bezpieczeństwa*, red. J. Teska, Gdynia 2012, s. 49–70.

Pahlawiego (1941–1979), chętnie wykorzystującego w swojej retoryce mocarstwowość Iranu we wcześniejszych dziejach historycznych. W okresie swoich rządów szach starał się ustanowić irańską supremację militarną oraz gospodarczą na bliskowschodniej arenie politycznej, która pozwoliłaby mu na podporządkowanie innych państw. Mimo intensyfikacji prac nad zbrojeniem armii, siły irańskie nie posiadały doświadczonej kadry oficerskiej i nie mogły być czynnikiem dominującym w regionie. Brakowało racjonalnej polityki gospodarczej, co zniwelowało możliwość usankcjonowania mocarstwowej pozycji w latach 70. ubiegłego wieku[13]. Porewolucyjni przywódcy również starają się wskrzesić dawną świetność państwa i umocnić pozycję Islamskiej Republiki jako regionalnego hegemona – założenie to jest centralnym punktem obranej linii politycznej.

Pozycja państwa w stosunkach międzynarodowych zależy przede wszystkim od rozwiniętego potencjału gospodarczego, stabilności wewnętrznej oraz jego możliwości bojowych. W przypadku pierwszej determinanty wysoki potencjał surowcowy Teheranu wydaje się kluczowym czynnikiem. Kraj ten posiada jedne z największych złóż ropy naftowej w wymiarze globalnym, dziennie produkuje 3,4 mln baryłek ropy, dzięki czemu znajduje się w pierwszej dziesiątce eksporterów tego surowca i jest drugim producentem OPEC. Irańskie rezerwy ropy naftowej szacowane są na 157 mld baryłek, co stanowi 10% światowych rezerw[14]. Natomiast irańskie złoża gazu określane są jako drugie co do wielkości na świecie, Iran jest trzecim jego producentem[15].

Ustrój Iranu jest rozwiązaniem pośrednim pomiędzy rządami duchownych a demokratyczną władzą ludu. Demokracja teokratyczna, której fundamentalnym elementem jest zwierzchnik religijny (*welajat-e fakih*), nadzorujący wszystkie organy państwowe (łącznie z prezydentem oraz siłami zbrojnymi) i podejmujący najważniejsze decyzje, umacnia irański system polityczny. Warto podkreślić społeczną akceptację dla tego modelu[16]. Stabilność wewnętrzna jest niezwykle ważnym aspektem dla państwa aspirującego do miana mocarstwa regionalnego. Iran nie spełnia jednak założenia dotyczącego wysokiego poziomu potencjału militarnego. Warto podkreślić, że mocarstwowe zapatrywania Teheranu wynikają też ze wspomnianego już niekorzystnego otoczenia międzynarodowego. W percepcji Iranu tylko zdolność narzucenia swojej woli innym bliskowschodnim aktorom państwowym zapewni mu wysoki poziom

[13] P. Osiewicz, *Iran jako mocarstwo regionalne na Bliskim Wschodzie: przed i po rewolucji z 1979 roku* [w:] *Iran – 30 lat po rewolucji*, Biblioteka „Bezpieczeństwa Narodowego", t. 12, Warszawa 2009, s. 73.

[14] Organization of the Petroleum Exporting Countries, *Iran Facts and Figures*, http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/163.htm [dostęp 29.10.2014]; U.S. Energy Information Administration, *Iran*, http://www.eia.gov/beta/international/country.cfm?iso=IRN [dostęp 17.07.2015].

[15] Ibidem.

[16] K. Czajkowska, A. Diawoł-Sitko, *Systemy polityczne wybranych państw Bliskiego Wschodu*, Warszawa 2012, s. 367–368.

bezpieczeństwa. Asymetryczna polityka bezpieczeństwa jest pomocna w podkreśleniu dominacji, jaką państwo to może osiągnąć dzięki współpracy z grupami terrorystycznymi oraz dysponując rakietami balistycznymi i uzbrojeniem nuklearnym, niwelującymi słabość potencjału wojskowego, będącego ważnym atrybutem mocarstwowości. Iran konsekwentnie dąży do zniwelowania *Pax Americana* w subregionie Zatoki Perskiej i ustanowienia *Pax Islamica*, którego będzie przywódcą.

ZNACZENIE PROGRAMU NUKLEARNEGO I RAKIET BALISTYCZNYCH DLA IRAŃSKIEJ STRATEGII BEZPIECZEŃSTWA

Irański program nuklearny stanowi kwestię problematyczną dla społeczności międzynarodowej i jest postrzegany jako zagrożenie dla bezpieczeństwa w skali globalnej. Zapoczątkowanie prac nad atomem datowane jest na 1957 r., kiedy Teheran podpisał umowę o współpracy w dziedzinie technologii nuklearnej z USA w ramach programu *Atom dla pokoju*, co poskutkowało zakupem już w 1960 r. pierwszego reaktora badawczego[17]. Z kolei w 1968 r. Iran stał się stroną *Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej* (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*, NPT). Dla polityki bezpieczeństwa tego państwa ważną treść zawiera artykuł IV niniejszego układu, potwierdzający niezbywalne prawo stron do produkcji i wykorzystywania energii atomowej w celach pokojowych[18]. Zapis ten wykorzystywany jest przez władze irańskie w celu podkreślenia prawa do rozwijania zdolności nuklearnych[19].

Do czasu rewolucji islamskiej z 1979 r. program tworzony był przy ścisłej współpracy z Zachodem. Przejęcie władzy przez Ruhollaha Chomejniego skutkowało transformacją linii politycznej Iranu, ujawniającą się przez krytykę dawnego uzależnienia od zachodnich mocarstw, i w konsekwencji doprowadzeniem do zerwania stosunków z dawnym sojusznikiem – Stanami Zjednoczonymi. Ze względu na izolacjonizm międzynarodowy Iranu, na skutek wojny z Irakiem (1980–1988) oraz wzięcia zakładników w amerykańskiej ambasadzie w Teheranie (1979), prace były kontynuowane przede wszystkim przy udziale wielkich mocarstw, takich jak Chiny i Rosja. Strona rosyjska zobowiązała się dokończyć rozpoczętą przez niemiecką firmę budowę elektrowni w Buszer, natomiast Chiny wsparły konstruowanie zakładu przetwarzania uranu. Po objęciu stano-

[17] D. Albright, A. Stricker, *Iran's Nuclear Program*, http://iranprimer.usip.org/resource/irans-nuclear-program [dostęp 31.10.2014].

[18] Zob.: United Nations Office for Disarmament Affairs, *Treaty on the Non – Proliferation of Nuclear Weapons (NPT). Text of the Treaty*, http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPTtext.shtml [dostęp 31.10.2014].

[19] P. Lipold, *Zagrożenie terroryzmem nuklearnym w polityce zagranicznej Iranu i Korei Północnej. Studium przypadków*, Warszawa 2012, s. 57.

wiska prezydenta przez kompromisowego i umiarkowanego polityka Mohammada Chatamiego stosunki Iranu z Zachodem uległy poprawie i od 1998 r. Unia Europejska prowadziła „konstruktywny dialog" z władzami irańskimi[20]. Jednak już w 2002 r. opozycyjna grupa Modżahedin-e Chalk ujawniła informacje dotyczące tajnych urządzeń atomowych (fabryka ciężkiej wody w Araku i urządzenie do wzbogacania uranu w Natanz), co spowodowało zaniepokojenie społeczności międzynarodowej. W 2006 r. Iran ograniczył możliwości kontroli dokonywanych przez Międzynarodową Agencję Energii Atomowej (MAEA), odmawiając wypełniania *Protokołu Dodatkowego* do NPT, zawierającego zapisy pozwalające na niezapowiedziane kontrole obiektów związanych z pracami nuklearnymi, co podważa konsekwentne stanowisko kolejnych rządzących, że program ma wyłącznie pokojowy charakter. Decyzja powyższa oraz dynamizacja prac, zarządzona przez prezydenta Mahmuda Ahmadineżada[21], spowodowały nakładanie na Iran w następnych latach dotkliwych sankcji przez państwa europejskie i Stany Zjednoczone[22], a także bezowocne negocjacje P5+1[23] z Islamską Republiką Iranu.

Impas w negocjacjach został przełamany dzięki objęciu stanowiska prezydenta Iranu w 2013 r. przez umiarkowanego polityka Hassana Rouhaniego, dobrze znanego społeczności międzynarodowej, gdyż w przeszłości pełnił on funkcję negocjatora strony irańskiej w rozmowach z państwami zachodnimi na temat prac jądrowych. Podczas rozmów, przeprowadzonych w dniach 20–24 listopada 2013 r. w Genewie, wypracowano tymczasowe porozumienie dotyczące irańskiego programu nuklearnego, zakładające m.in. zaprzestanie wzbogacania uranu powyżej 5%, zaniechanie prac budowlanych reaktora ciężkiej wody w Araku oraz wszelkich badań związanych z ciężką wodą, Iran zobowiązał się też do udostępniania planów zakładów i ich lokalizacji inspektorom MAEA[24]. Motywacją odstąpienia od kontrowersyjnych elementów programu przez Teheran była coraz większa presja dyplomatyczna, objawiająca się zaostrzaniem sankcji dotykających m.in. priorytetowy sektor energetyczny.

[20] B. Ćwioro, *Międzynarodowe wysiłki na rzecz powstrzymania irańskiego programu nuklearnego* [w:] *Iran – 30 lat po rewolucji*…, s. 109.

[21] W kwietniu 2006 r. prezydent Ahmadineżad poinformował, że dynamiczny proces rozwoju prac nuklearnych spowodował wzbogacenie uranu do poziomu 3,5%, a kolejnym krokiem miało być zwiększenie w ciągu roku liczby wirówek do 6 tys. P. Lipold, op. cit., s. 119.

[22] Dotyczyły one m.in. zakazu udzielania wsparcia finansowego i technologicznego przez państwa ONZ, zamrożenia aktywów osób i instytucji zaangażowanych w prace nuklearne. Wprowadzono też embargo na broń. Mimo sankcji władze Islamskiej Republiki Iranu nadal rozwijały zdolności nuklearne. Raport MAEA z 2011 r. stwierdzał wprost, że Iran prowadzi działania zmierzające do skonstruowania ładunku nuklearnego.

[23] Stali członkowie Rady Bezpieczeństwa ONZ (Francja, Rosja, Chiny, USA, Wielka Brytania) oraz Niemcy.

[24] Zob.: International Atomic Energy Agency, *Communication Dated 27 November 2013 Received from the EU High Representative Concerning the Text of the Joint Plan of Action*, http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/2013/infcirc855.pdf [dostęp 31.10.2014].

Mimo złagodzenia retoryki władz należy podkreślić, że rezygnacja z prowadzenia prac nad opanowaniem technologii nuklearnej jest mało prawdopodobna. Przez lata dla czołowych decydentów politycznych – bez względu na ideologię – rozwijanie zdolności w dziedzinie prac jądrowych stanowiło fundamentalne założenie polityki bezpieczeństwa. Dysponowanie bronią atomową jest kluczową częścią realizowanej strategii odstraszania, umożliwiającej zrekompensowanie słabości konwencjonalnego potencjału militarnego Islamskiej Republiki Iranu i prowadzenie bardziej zdecydowanej polityki wobec państw bliskowschodnich. Arsenały nuklearne wpływają na wzrost bezpieczeństwa państwa. Taka broń ma raczej charakter obronny, gdyż prawdopodobieństwo jej użycia jest większe w przypadku strony zaatakowanej niż atakującej[25]. Posiadanie broni jądrowej przez Teheran może skutkować wzmocnieniem wsparcia udzielanego organizacjom terrorystycznym, takim jak Hezbollah czy Hamas, gdyż bycie mocarstwem nuklearnym minimalizuje ryzyko działań ofensywnych ze strony innych podmiotów, obawiających się siły rażenia potencjału nuklearnego. Należy to szczególnie odnieść do obniżenia ryzyka ataku odwetowego Izraela. Dysponowanie bronią jądrową wpływa też na zwiększenie prestiżu państwa, który skutkuje umocnieniem jego pozycji na arenie międzynarodowej.

W percepcji irańskiej jedynie posiadanie komponentów nuklearnych jest skuteczną metodą zapewnienia bezpieczeństwa i realizacji żywotnych interesów ze względu na słabość potencjału militarnego państwa i nieustanne zagrożenia, generowane przez takie państwa, jak Stany Zjednoczone oraz Izrael. Na nieprzejednaną postawę najwyższych struktur władzy oddziałuje silne poparcie społeczeństwa irańskiego dla prac nuklearnych. Wynika ono z doświadczeń historycznych kraju z okresu panowania Pahlawich, charakteryzującego się uzależnieniem od państw zachodnich, które osłabiło suwerenność państwa. Jednym z zadań broni nuklearnej jest niedopuszczenie do powtórzenia takiej sytuacji w przyszłości. Warto zaznaczyć, że mimo umiarkowanego stylu rządzenia, Hassan Rouhani podziela zdanie swoich poprzedników, iż Iran ma prawo do pokojowego rozwijania programu atomowego[26], co potwierdza tezę, że irańskie praktyki mogą zostać złagodzone, ale nie zaprzestane[27].

---

[25] J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, Warszawa 2012, s. 50.

[26] Irańskie władze utrzymują, że wzbogacony uran jest jedynie surowcem energetycznym, mającym zastosowanie m.in. w generatorach medycznych. Zapewnienia podkreślające pokojowy charakter programu nie wydają się wiarygodne. Jako paliwo w elektrowniach atomowych używa się nisko wzbogaconej wersji uranu (3–4%), natomiast Teheran podejmował już próby uzyskania izotopu na poziomie 20%, co wskazuje na to, że dąży do posiadania wysoko wzbogaconego uranu, użytecznego militarnie (około 90% wzbogacenia), dlatego też prowadzone prace dotyczące tego radioaktywnego pierwiastka słusznie budzą niepokój społeczności międzynarodowej.

[27] Zob.: *Statement by H.E. Dr. Hassan Rouhani President of the Islamic Republic of Iran at the Sixty-eight Session of the United Nations General Assembly*, http://gadebate.un.org/sites/default/files/gastatements/68/IR_en.pdf [dostęp 31.10.2014].

Niezbędnym uzupełnieniem militarnego wykorzystania technologii jądrowej jest posiadanie środków przenoszenia głowic nuklearnych, w szczególności rakiet balistycznych. Islamska Republika Iranu posiada największą liczbę tego typu uzbrojenia wśród wszystkich państw bliskowschodnich. Szeroką gamę pocisków krótkiego zasięgu (Short-Range Ballistic Missile – SRBM) tworzą m.in.: Naze'at, wersje Zelzal (np. Zelzal-1, Zelzal-2, Zelzal-3), Fateh-110, Shahab-1, Scud B, Shahab-2, Hwasong-6. Należy przy tym zaznaczyć, że większości z nich nie da się wyposażyć w głowice jądrowe.

Tabela 1

Przykładowe rakiety krótkiego zasięgu posiadane przez Iran

	Naze'at	Zelzal-1	Zelzal-2	Zelzal-3	Fateh-110	Shabab-1	Shabab-2	Scud-B	Hwasong
Zasięg (km)	100–130	200	150–400	200–250	200–400	300–315	375–700	350	750

Źródło: Na podstawie A.H. Cordesman, *Iran's Rocket and Missile Forces and Strategic Options*, Center for Strategic & International Studies, http://csis.org/files/publication/141007_Iran_Rocket_Missile_forces.pdf, s. ii [dostęp 2.11.2014].

Co jednak ważne, umożliwiają one bezpośrednie osiągnięcie z irańskich pozycji celów znajdujących się na południowym brzegu Zatoki Perskiej. Pomimo tego nie jest to najskuteczniejsze narzędzie nacisku wobec państw Zatoki, gdyż rakiety nie posiadają zaawansowanego systemu precyzyjnego naprowadzania, co zmniejsza ich efektywność. Ze względu na ten fakt ich masowe wykorzystywanie może być problematyczne. Aspekt strategiczny tego arsenału stanowi jego użyteczność dla grup terrorystycznych, wspieranych przez Islamską Republikę Iranu, a będących pośrednikiem projekcji jej siły na konkretnym obszarze regionu. Dostarczanie palestyńskiemu Hamasowi oraz libańskiemu Hezbollahowi tego rodzaju broni pozwala Iranowi na stosowanie presji militarnej wobec Izraela na dwóch frontach. Nie ponosi on bezpośredniej odpowiedzialności za działania, przez co minimalizuje bezpośrednie zagrożenie akcjami odwetowymi ze strony Tel Awiwu. Warto zaznaczyć, że niniejsza taktyka prowadzenia działań zmusza władze do izraelskie zwiększania nakładów na obronę przeciwrakietową, natomiast dozbrajanie grup terrorystycznych przez Teheran niesie ze sobą relatywnie niskie koszty w stosunku do osiągniętych korzyści[28].

[28] A.H. Cordesman, *Iran's Rocket and Missile Forces and Strategic Options*, Center for Strategic & International Studies, http://csis.org/files/publication/141007_Iran_Rocket_Missile_forces.pdf, s. ii-iv [dostęp 2.11.2014].

W skład systemu rakiet średniego (Medium-Range Ballistic Missile – MRBM) i pośredniego zasięgu (Intermediate-Range Ballistic Missile – IRBM) wchodzą m.in.: Sejjil, Ghadr-110, Shahab-3, Shahab-5.

Tabela 2

Przykładowe rakiety średniego i pośredniego zasięgu posiadane przez Iran

	Ghadr-110	Shahab-3	Sejjil	Shahab-5
Zasięg (km)	2000–3000	do 2100	2500	3000–5000

Źródło: Na podstawie S.A. Hildreth, *Iran's Ballistic Missile and Space Launch Programs*, Congressional Research Service, http://fas.org/sgp/crs/nuke/R42849.pdf, s. 22-24 [dostęp 2.11.2014].

Pozwalają one na swobodne zaatakowanie dowolnego obiektu w rejonie Zatoki Perskiej i Półwyspu Arabskiego, części Azji Środkowej, Turcji, Pakistanu, południowej Rosji oraz Europy. Mimo słabej celności pocisków, zaletą tej broni jest wywołanie pożądanego efektu psychologicznego w postaci zastraszenia wrogo nastawionych państw regionu Bliskiego Wschodu już samym posiadaniem tak niebezpiecznego uzbrojenia, choć w ograniczonym stopniu. Kilka lat temu obawy środowiska międzynarodowego budziły irańskie prace nad budową rakiety międzykontynentalnej (Intercontinental Ballistic Missile – ICBM) Shahab-6, mającej mieć szacunkowy zasięg do 6200 km oraz mogącej przenosić głowice o wadze około 500–1000 kg[29]. Podjęte próby zakończyły się niepowodzeniem. Obecnie dysponentami rakiet międzykontynentalnych są jedynie mocarstwa nuklearne. Niemniej jednak intensyfikacja prac nad rozwojem potencjału rakiet balistycznych wyraźnie wskazuje na to, że Iran będzie chciał wyposażyć je w głowice nuklearne, gdyż uzbrajanie niecelnych pocisków w głowice konwencjonalne nie miałoby wysokiej wartości strategicznej. Nie posiadając zdolności do szybkiej modernizacji swojego potencjału konwencjonalnego, kraj ten traktuje rozwój programu nuklearnego oraz powiększanie arsenału rakiet balistycznych jako metody zakłócającej wykorzystanie przez domniemanego przeciwnika wszystkich atutów. Nieprzewidywalność co do okoliczności użycia asymetrycznych zasobów przez Teheran, ich maksymalnych możliwości i liczby jest ciekawą metodą zniechęcania oponentów do podjęcia operacji militarnych.

[29] A.H. Cordesman, A.C. Seitz, *Iranian Weapons of Mass Destruction. Capabilities, Developments, and Strategic Uncertainties*, Center for Strategic & International Studies, http://csis.org/files/media/csis/pubs/081015_iran.wmd.pdf, s. 34 [dostęp 2.11.2014].

MIEJSCE ORGANIZACJI TERRORYSTYCZNYCH W IRAŃSKIEJ STRATEGII BEZPIECZEŃSTWA – PRZYPADEK HEZBOLLAHU

Hezbollah (arab. Partia Boga) jest niezwykle ważnym składnikiem irańskiej strategii bezpieczeństwa. Powstał w 1982 r., choć ideologiczne inspiracje tej organizacji sięgają lat 60. i 70., kiedy to nastąpiło ożywienie społeczności szyickich. Pobierający nauki w południowym Iraku bojownicy powrócili do Libanu, aby mobilizować opór marginalizowanej społeczności szyickiej w tym państwie[30]. Na stworzenie struktur Partii Boga silny wpływ miał Iran, który postrzegał ją jako nośnik eksportu rewolucji islamskiej na inne kraje arabskie. Kluczowe założenie polityki zagranicznej Chomeiniego było realizowane w Libanie poprzez organizowanie zamachów terrorystycznych na obiekty wojskowe, szczególnie przeciwko siłom zbrojnym Izraela, oraz porywanie obcokrajowców. Niniejsza taktyka wdrażana była w imię usunięcia obcych sił ze świata muzułmańskiego[31], co miało umożliwić Iranowi odbudowę silnej pozycji na bliskowschodniej arenie politycznej. Korpus Strażników Rewolucji skonsolidował drobne libańskie grupy o antyizraelskim i antyamerykańskim nastawieniu, jednocześnie zapewniając finansowanie, szkolenie i wsparcie logistyczne dla formowanej grupy terrorystycznej. Przyjęty w 1985 r. dokument programowy Hezbollahu potwierdzał wpływ irańskiej wizji porządku w regionie na obrane założenia i choć obecny przywódca Partii Boga, Hassan Nasrallah, ogłosił nowy manifest w 2009 r., to ponownie zawiera on podstawowe postulaty ideologiczne głoszone przez kolejnego *rahbara*, Alego Chameneiego[32]. Silne więzy łączące najwyższe struktury władz Teheranu i Hezbollahu podkreśla fakt, że Nasrallah nosi oficjalny tytuł Przedstawiciela Najwyższego Przywódcy Rewolucji Islamskiej w Libanie, którym jest ajatollah Chamenei[33]. Z kolei w 2010 r. w Damaszku odbyło się spotkanie irańskiego prezydenta Mahmuda Ahmadineżada, Hassana Nasrallaha oraz syryjskiego prezydenta Baszszara al-Asada, co uwidacznia istotność trójstronnej współpracy.

Hezbollah przeprowadził wiele ataków terrorystycznych, o których inspirowanie oskarżany jest Teheran, jak np. zamach na amerykańską piechotę morską w Bejrucie (1982 r.), zbombardowanie amerykańskiej ambasady w Libanie (1983), atak na amerykańskie i francuskie placówki dyplomatyczne w Kuwejcie (1983), atak na izraelską ambasadę w Buenos Aires (1992) oraz próba zamachu na emira Kuwejtu (1985). Zdolność do prowadzenia długotrwałych dzia-

[30] C.L. Addis, C.M. Blanchard, *Hezbollah: Background and Issues for Congress*, Congressional Research Service, http://fas.org/sgp/crs/mideast/R41446.pdf [dostęp 3.11.2014].

[31] R. Ożarowski, *Hezbollah w stosunkach międzynarodowych na Bliskim Wschodzie*, Gdańsk 2011, s. 136.

[32] C.L. Addis, C.M. Blanchard, op. cit., s. 8.

[33] H. Majd, *Demokracja ajatollahów. Wyzwanie dla Iranu*, Kraków 2011, s. 195.

łań zbrojnych oraz świetne wyszkolenie tej organizacji zostało potwierdzone skutecznymi akcjami zbrojnymi wymierzonymi w siły izraelskie okupujące południowy obszar Libanu (do 2000 r.)[34]. Intensyfikacja dostaw uzbrojenia z Teheranu obserwowana jest od 2006 r. Partia Boga została wyposażona przez irańskiego sojusznika w bogaty arsenał rakiet krótkiego i średniego zasięgu (np. Fajr 5) oraz bezzałogowe statki latające, a roczny koszt udzielanego wsparcia szacowany jest na około 25–50 mln dolarów[35].

Utrzymywanie relacji z tym aktorem niepaństwowym daje irańskim władzom wiele możliwości. Mimo że Hezbollah uzyskał autonomię działania na skutek rozwoju struktur politycznych i wzrostu jego znaczenia, jako jedynego przedstawiciela szyitów w Libanie, to nadal jest ideologicznie związany z reżimem Teheranu. Jego operacje militarne, odbywające się w bliskim sąsiedztwie jednego z najważniejszych przeciwników Iranu – Izraela są cennym składnikiem irańskiej strategii bezpieczeństwa. Charakterystyczna dla grup terrorystycznych wewnętrzna elastyczność umożliwia organizacji Nasrallaha doskonałe przystosowanie do zmiennego stanu bezpieczeństwa w regionie Bliskiego Wschodu, a duże i systematyczne dostawy sprzętu wojskowego z Iranu pozwalają na efektywne prowadzenie operacji.

Warto zaznaczyć, że wykorzystywanie tego podmiotu o charakterze asymetrycznym nie ogranicza się jedynie do działań wymierzonych przeciwko Tel Awiwowi. Według amerykańskich informacji wywiadowczych członkowie Hezbollahu szkolili się w irańskich obozach treningowych szyickich bojowników z Iraku[36]. Siły Partii Boga są też ważnym elementem wspierania reżimu Baszszara al-Asada w Damaszku. W Syrii obecni są libańscy doradcy, z których część jest zaangażowana w walkę przeciwko rebeliantom, jednak ich aktywność w tym obszarze pozostaje ściśle tajna. Zajmują się też szkoleniem sił lojalistów, zarówno regularnej armii, jak i jednostek specjalnych, pomagając im w przyswojeniu wzorów działań partyzanckich, w których Hezbollah ma znaczne doświadczenie operacyjne. Oferuje on również pomoc w działalności planistycznej dla dowódców syryjskiej armii. Należy też wspomnieć o aktywności libańskich frakcji terrorystycznych w obszarze granicy libańsko-syryjskiej, kontrolujących przewożone towary w celu niedopuszczenia do wspierania rebeliantów przez Libańczyków[37]. Ścisłe relacje z Hezbollahem umożliwiły rów-

[34] R. Białoskórski, *Wyzwania i zagrożenia bezpieczeństwa XXI wieku*, Warszawa 2010, s. 69.

[35] A.H. Cordesman, *Iran's Support of the Hezbollah in Lebanon*, Center for Strategic & International Studies, http://csis.org/files/media/csis/pubs/060715_hezbollah.pdf, s. 3–8 [dostęp 3.11.2014].

[36] „The New York Times" powołuje się w swoich doniesieniach właśnie na informacje wywiadu USA. M.R. Gordon, *Hezbollah Trains Iraqis in Iran, Officials Say*, http://www.nytimes.com/2008/05/05/world/middleeast/05iran.html?pagewanted=2&_r=3 [dostęp 3.11.2014].

[37] *Hezbollah: Portrait of a Terrorist Organization*, The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, http://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_20436/E_158_12_1231723028.pdf, s. 21–24 [dostęp 3.11.2014].

nież władzom irańskim rozszerzenie swoich kontaktów politycznych na obszar Ameryki Łacińskiej (np. nawiązanie stosunków z Paragwajem czy Wenezuelą), będący tradycyjną strefą wpływów Stanów Zjednoczonych, osłabiając tym samym ich dominującą pozycję[38].

Zbrojne skrzydło tej organizacji jest ważnym narzędziem oddziaływania Iranu na otoczenie międzynarodowe. Działania militarne prowadzone przeciwko Izraelowi potwierdziły doskonałe wyszkolenie Hezbollahu, a z punktu widzenia nauk wojskowych stanowi on niezwykle ważny element realizacji doktryny wysuniętej obrony. Dodatkowym atutem jest uzyskanie przez Teheran miana obrońcy interesów państw muzułmańskich w konflikcie z Tel Awiwem poprzez finansowanie ugrupowań otwarcie sprzeciwiających się izraelskiej obecności w regionie, co jest fundamentalnym założeniem Partii Boga[39]. Jest ona niezwykle ważna dla strategii bezpieczeństwa Iranu ze względu na stosowane przez nią asymetryczne metody i techniki działania, których skuteczność została potwierdzona w stosunku do jego adwersarzy, co umacnia stanowisko władz Teheranu o powinności wdrażania asymetrycznych czynników w realizowaną politykę oraz nadawaniu im priorytetowej rangi.

ZAKOŃCZENIE

Nie należy się spodziewać, że w ciągu najbliższych lat irańska strategia bezpieczeństwa ulegnie zmianie. Czołowi decydenci Teheranu mają świadomość, jak niestabilna jest bliskowschodnia arena polityczna, a także, że środki mające zapewnić bezpieczeństwo Islamskiej Republiki Iranu, m.in. w postaci regularnej armii, nie są jego należytym gwarantem. Mimo tego że społeczność międzynarodowa potępia asymetryczne komponenty obranej linii politycznej, takie jak poszerzanie zasobów rakiet balistycznych czy współpraca z organizacjami terrorystycznymi, do tej pory nie skonstruowała alternatywy, która skłoniłaby Iran do zmiany swoich założeń. Krytyka Zachodu odnosi się również do niejasności celu programu nuklearnego oraz niedopuszczania międzynarodowych inspektorów do niektórych instalacji z nim związanych, która konsekwentnie jest odrzucana przez Teheran. W interesie wszystkich państw leży zniechęcenie czołowych władz Iranu do wdrażania asymetrycznych elementów i metod działania, co potencjalnie można byłoby osiągnąć przez intensyfikację dialogu na linii Zachód-Teheran. Rozmowy powinny być oparte na wzajemnym szacunku i zaufaniu dwóch równorzędnych partnerów, nie zaś na potęgującej wrogość postawie roszczeniowej.

[38] Zob.: H. Majd, op. cit., s. 213.

[39] T. Gajewski, op. cit., s. 46–47.